

Inkluzivni gradovi Europe: uloga Access City Award u promicanju pristupačnosti

Međunarodni dan osoba s invaliditetom slavi se 3. prosinca svake godine, a u Bruxellesu taj dan dobiva poseban značaj kroz Europski dan osoba s invaliditetom koji organiziraju Europska komisija i Europski forum osoba s invaliditetom (EDF). Taj događaj ne samo da okuplja stručnjake i donositelje odluka, već i ističe ključnu nagradu Access City Award, tj. nagradu za najbolje pristupačne gradove, čime se odaje priznanje naporima gradova u postizanju veće inkluzivnosti i pristupačnosti za sve građane.

Međunarodni dan osoba s invaliditetom i obilježavanje u Bruxellesu

Međunarodni dan osoba s invaliditetom uspostavila je Opća skupština Ujedinjenih naroda 1992. godine rezolucijom 47/3, s ciljem podizanja svijesti o pravima, potrebama i doprinosu osoba s invaliditetom društvu. Ovaj dan ima snažnu simboličku i praktičnu vrijednost jer potiče države i institucije na konkretne mjere uključivanja i jednakosti.

U Bruxellesu, kao administrativnom i političkom središtu institucija Europske unije, ovaj se dan od samih početaka obilježava kao Europski dan osoba s invaliditetom, paralelno s globalnom inicijativom. Godišnja konferencija, koja se tradicionalno održava krajem studenoga ili početkom prosinca (najčešće između 3. i 5. prosinca), okuplja više od 500 sudionika, uključujući predstavnike nacionalnih vlada, institucija Europske unije, nevladinih organizacija, organizacija osoba s invaliditetom te predstavnike lokalnih i regionalnih vlasti iz cijele Europe.

Program konferencije u Bruxellesu obuhvaća tematske panele i rasprave o aktualnim pitanjima poput zapošljavanja osoba s invaliditetom, digitalne pristupačnosti, procesa deinstitucionalizacije te provedbe Strategije Europske unije za prava osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.–2030. Poseban naglasak stavlja se na razmjenu dobrih praksi i razvoj konkretnih politika koje imaju dugoročan učinak.

Dodjela nagrade Access City Award predstavlja vrhunac događanja. Tom se prilikom ističu primjeri uspješnih gradskih politika i projekata koji služe kao inspiracija drugim europskim sredinama. Primjerice, 2025. godine ceremonija dodjele održana je 5. prosinca u Europskom gospodarskom i socijalnom odboru, s temom „Pristupačnost kao ključ inkluzivnog društva“. Takva okupljanja ne samo da promiču dijalog, nego i potiču donošenje konkretnih mjera, uključujući nacionalne akcijske planove za provedbu Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom.

Povijest nagrada Access City Award

Nagrada Access City Award pokrenuta je 2010. godine od strane Glavne uprave za pravosuđe i potrošače Europske komisije, u bliskoj suradnji s Europskim forumom osoba s invaliditetom. Ova inicijativa nastala je kao odgovor na potrebu za prepoznavanjem i promicanjem konkretnih primjera dobre prakse u razvoju pristupačnih urbanih sredina.

Prva javna najava nagrade objavljena je 2010., dok je prva dodjela održana 2011. godine u Bruxellesu. Tada je španjolski grad Ávila osvojio glavnu nagradu zahvaljujući značajnim naporima u unapređenju pristupačnosti javnih prostora i usluga, osobito nakon infrastrukturnih izazova iz 1990-ih godina.

Od 2011. godine nagrada se dodjeljuje kontinuirano, uz postupno proširenje njezina opsega. U početku se dodjeljivala samo jedna glavna nagrada, dok su od 2013. uvedena tri rangirana mjesta (prvo, drugo i treće), a od 2012. godine i posebna priznanja. Do 2026. godine nagradu je primilo ukupno 77 gradova, uključujući 16 glavnih pobjednika, što svjedoči o rastućem interesu i sudjelovanju gradova iz više od 30 europskih zemalja.

Razvoj nagrade uključivao je i uvođenje tematskih priznanja, primjerice u okviru Europske

godine kulturne baštine 2019., kao i nagrade usmjerene na kriznu pripravnost i digitalnu pristupačnost u novijem razdoblju. Pandemija bolesti COVID-19 dodatno je istaknula važnost pristupačnosti, osobito u području digitalnih i zdravstvenih usluga, što se odrazilo na nagrađene projekte u razdoblju od 2020. do 2022. godine.

Što predstavlja nagrada

Access City Award predstavlja prestižno priznanje gradovima koji sustavno rade na transformaciji urbanih prostora u okruženja dostupna svima, osobito osobama s invaliditetom. U kontekstu Europske unije, gdje više od 100 milijuna građana živi s nekim oblikom invaliditeta, pristupačnost postaje temeljni preduvjet za puno i ravnopravno sudjelovanje u društvu.

Nagrada promiče pristupačnost kao ključni preduvjet neovisnog života, obuhvaćajući širok spektar područja: od fizičkog okruženja (rampe, dizala, zvučni semafori), preko javnog prijevoza (niskopodni autobusi, taktilne oznake), do komunikacijskih rješenja (Brailleovo pismo, znakovni jezik, digitalne platforme usklađene s WCAG standardima) i javnih usluga (pristupačne knjižnice, zdravstvene ustanove i kulturne institucije).

Nagrada također doprinosi ostvarenju strateških ciljeva Europske unije, uključujući viziju Europe bez prepreka do 2030. godine, u kojoj većina stanovništva živi u urbanim sredinama. Financijski aspekt nagrade dodatno motivira gradove: prvo mjesto donosi 150.000 eura, drugo 120.000 eura, a treće 80.000 eura. Posebna priznanja ne uključuju novčane nagrade, ali osiguravaju značajnu vidljivost i mogućnosti umrežavanja.

Dodatna vrijednost nagrade ogleda se u promotivnim aktivnostima, uključujući izradu videozapisa, publikacija i prezentacija koje dosežu tisuće gradova diljem Europe. Primjeri poput Luxembourga, koji je omogućio audio-opis za većinu kulturnih sadržaja, ili švedskog grada Skellefteå, koji primjenjuje principe univerzalnog dizajna, jasno ilustriraju transformacijski potencijal ovih inicijativa.

Kako se dodjeljuje nagrada

Postupak dodjele nagrade strukturiran je u dvije faze: nacionalni predodabir i europsku završnu selekciju. Gradovi s više od 50.000 stanovnika, kao i urbane aglomeracije u manjim državama, mogu podnijeti prijavu putem mrežnog

obrasca, najčešće do rujna tekuće godine.

Prijave obuhvaćaju detaljan opis provedenih mjera i strateških planova u područjima kao što su izgrađeni okoliš, promet, komunikacije, javne usluge i stanovanje. Nacionalni žiriji, sastavljeni od predstavnika ministarstava, stručnjaka i organizacija civilnoga društva, odabiru najviše dva grada po državi. Evaluacija se temelji na jasno definiranim kriterijima: relevantnost (20 bodova), utjecaj (30 bodova) te kvaliteta i ambicioznost mjera (50 bodova), uz minimalni prag od 60 bodova.

U drugoj fazi, europski žiri, koji uključuje 15 do 20 stručnjaka iz različitih područja, ocjenjuje odabrane gradove (njih oko 30 do 40) te donosi konačnu odluku. Posebna se pažnja posvećuje koherentnosti strategije, inovativnosti i mjerljivim rezultatima. Finalisti se objavljuju tijekom studenoga, dok se pobjednici proglašavaju na svečanoj ceremoniji u Bruxellesu, uz službenu objavu na mrežnim stranicama Europske komisije.

Utjecaj i budućnost nagrada

Nagrada Access City Award ima značajan utjecaj na oblikovanje urbanih politika diljem Europe. Kroz promicanje primjera dobre prakse inspirirala je više od 300 gradova na razvoj i provedbu mjera usmjerenih na povećanje pristupačnosti. Taj se utjecaj očituje i u konkretnim pokazateljima, prema kojima su nagrađeni gradovi ostvarili poboljšanja pristupačnosti u rasponu od 20 do 30 posto.

Osim neposrednih koristi, nagrada doprinosi dugoročnoj promjeni percepcije pristupačnosti, promičući je kao temeljno ljudsko pravo, a ne kao dodatnu opciju. U mnogim državama članicama Europske unije, uključujući Hrvatsku, iskustva nagrađenih gradova integriraju se u lokalne razvojne strategije i akcijske planove.

Budući razvoj nagrade usmjeren je na nove izazove i prilike, uključujući prilagodbu klimatskim promjenama te primjenu umjetne inteligencije u unapređenju pristupačnosti. Prijave za izdanje 2027. godine očekuju se već od travnja 2026., što potvrđuje kontinuiranu važnost ove inicijative kao ključnog instrumenta za izgradnju inkluzivnog europskog društva.

Popis pobjednika

Godina	1. mjesto	2. mjesto	3. mjesto
2011.	Ávila	Barcelona	-
2012.	Salzburg	-	-
2013.	Berlin	Nantes	Stockholm
2014.	Gothenburg	Grenoble	Poznań
2015.	Borås	Helsinki	Ljubljana
2016.	Milan	Wiesbaden	Toulouse
2017.	Chester	Rotterdam	Jurmala
2018.	Lyon	Ljubljana	Luxembourg
2019.	Breda	Évreux	Gdynia
2020.	Warsaw	Castellón de la Plana	Skellefteå
2021.	Jönköping	Bremerhaven	Gdynia
2022.	Luxembourg	Helsinki	Barcelona
2023.	Skellefteå	Córdoba	Ljubljana
2024.	San Cristóbal de la Laguna	Saint-Quentin, Łódź	-
2025.	Vienna	Nuremberg	Cartagena
2026.	Zaragoza	Valencia	Rennes